

ВИДАТНІ ЛЮДИ НА ПОЛІ БЕРЕСТЕЦЬКОЇ БИТВИ

Козацьке поле Берестецької битви 1651 року завжди приваблювало своєю героїкою видатних науковців, мислителів, літераторів, які вболівали за долю українського народу і прагнули до створення незалежної Української держави.

В 1845 році оглядав це поле відомий історик М.І.Костомаров, який на цей час викладав історію у Рівненській гімназії.

У 1846 р. тут побував Т.Г.Шевченко, який через рік, будучи в засланні, присвятив цьому полю ліричний вірш «Ой чого ти почорніло, зеленее поле?».

Відвідав це поле в 1911 році і Дмитро Іванович Дорошенко — згодом відомий український політик, історик, член Центральної Ради УНР, голова Генерального секретаріату, міністр закордонних справ в уряді гетьмана П.Скоропадського, автор книг «Історія України 1917-1923 рр.», «Нарису історії України» в двох томах та інших праць. Про свою поїздку та враження від неї він розповідає в мемуарах «Мої спомини про давнє минуле», які вийшли в 1949 році у Вінніпезі (Канада).

Як свідчать біографічні дані Дмитра Дорошенка, він в 1909 р. блискує (з дипломом першого ступеня) закінчив навчання в Київському університеті святого Володимира. Хотів зайнятись науковою діяльністю в університеті, але через політичну неблаго-

надійність не був рекомендований в штати вузу. Ця неблагонадійність виражалась в тому, що він в роки навчання систематично співпрацював в прогресивних українських часописах «Рідний край», «Громадська думка», «Україна», на сторінках яких популяризував кращі здобутки української літератури, пропагував свої автономістичні погляди щодо майбутнього України, в той же час активно співробітничав і в товаристві «Просвіта», розповсюджуючи заборонену царизмом літературу. З 1909 р. він став і членом ТУПу (Товариства українських поступовців). Переслідування примусили Дорошенка в 1910 році залишити Київ і оселитись у Катеринославі. Тут він вчителює, редагує місцевий тижневик «Дніпрові хвилі» та працює секретарем Катеринославської вченої архівної комісії.

Саме в Катеринославі, як згадує пізніше Дорошен-

ко, відбулося його становлення як вченого-історика. Ним тут була вперше опублікована історія цього міста. Влітку 1911 р. професор І.Зілинський запропонував йому здійснити з ним подорож на Західну Волинь з метою дослідження архаїчних українських говірок. Дорошенко цю пропозицію сприйняв із великим задоволенням, бо його як історика особливо цікавило Берестецьке поле, де в 1651 р. густо пролилась козацько-селянська кров в боротьбі з польськими військами.

Готуючись до поїздки, Дорошенко списався з Модестом Пилиповичем Левицьким (1866-1932), який працював залізничним лікарем в м. Радивилів нашої Рівненщини і вже був відомим як талановитий український письменник (в 1907 р. вийшла його перша збірка під назвою «Оповідання»), громадсько-політичний діяч, розповсюджувач видань «Просвіти», які надходили з Галичини (Бродів,

Львова), що належала на той час Австро-Угорській імперії, прагнучи і його залучити до подорожі як людини, яка вже знала чимало про дану місцевість.

Тут же хочеться додати, що Модест Левицький походив з давнього графського роду Рогуля-Левицьких, але сам зрікся дворянського титулу, відкинувши при цьому першу половину свого знатного прізвища (про це мало хто знав). Модест в 1888 р. закінчив історико-філологічний факультет Київського університету, а в 1893 р. — ще і медичний факультет цього ж університету, добре володів французькою, польською і єврейською мовами. Дорошенко вперше з ним познайомився, перебуваючи в Києві, коли Левицький очолював школу фельдшерів, з якої був звільнений за активну пропаганду і захист національної самобутності українців.

(Продовження
на 6 стор.)

(Закінчення.
Поч. на 5 стор.).

Ось тоді-то він сам відшукав для себе нову роботу у Радивиліві, але не відмовився від громадсько-корисної роботи в інтересах українства. Він налагодив тісні зв'язки з багатьма місцями України, куди відсилав просвітницьку літературу, що надходила з Галичини. В Радивиліві Модес-

обійшли велику площу поля Берестецької битви (понад 7 км²), відвідали урочища Монастирщина, Волиця, Гайок, побували на Журавлиці, де з 1910 року велося будівництво храму-усипальниці за проектом, розробленим студентом архітектурного відділення Вищого художнього училища при Академії мистецтв у Петербурзі В. М. Максимовим і схвале-

лівська церква в 1912 р. була перенесена на о. Журавлиха і стала складовою частиною меморіального комплексу «Козацькі могили».

Як відступ хочеться додати, що археологічною експедицією під керівництвом доктора історичних наук І. К. Свешнікова в 1971 р. на місці колишнього бабинця Михайлівської церкви в с. Острів виявлено два

монському університеті. Після війни Дорошенко живе у Мюнхені і продовжує викладацьку діяльність у відновленому Українському вільному університеті та Православній богословській академії. Помер в 1951 році.

Життя Модеста Левицького також відоме численними утисками зі сторони тодішніх властей. Вже в 1911 р. він впав в немилість місцевих царських властей Радивилова. Приводом стали Шевченківські свята, організовані Левицьким в Радивиліві, на які він одержав дозвіл генерал-губернатора Волині, запевнивши його, що зібрані кошти від них підуть на добродійні цілі, вигідні царизму. На святкування прибуло багато гостей з Галичини. Та коли розпочалося декламування віршів Шевченка, місцева царська поліція святкування заборонила, почалися арешти. В 1912 р. Левицького в адміністративному порядку було вислано в Білу Церкву. Але він і тут продовжував обстоювати українство, пропагувати свої державницькі погляди.

У 1917 - 1927 рр. письменник живе у Греції, потім — у Чехословаччині. З 1927 р. — у Луцьку, де і помер у 1933 р. Як людина він був безкомпромісним і, незважаючи на тиск польської влади, зокрема воеводи Юзефського, відмовився співробітничати з пропольською газетою «Українська нива», яка видавалась у Луцьку.

У 1966 р. львівське видавництво «Каменяр» видало збірку окремих його творів. Нині літературна спадщина Модеста Левицького відшуковується і займає належне місце у вільній українській літературі. Його твори включено в навчальні програми сучасних шкіл.

Іван ШИШКО,
історик,
жителі с. Липки.

ВИДАТНІ ЛЮДИ НА ПОЛІ БЕРЕСТЕЦЬКОЇ БИТВИ

та Пилиповича знали як досвідченого лікаря, прихильника бідноти, гуманіста.

До Радивилова Зілинський і Дорошенко прибули поїздом. Цього ж дня Левицький організував поїздки на звичайній підводі до Берестечка. Дорошенко згадує, що візником у них був радивилівський єврей, який віз їх шляхом поряд російсько-австрійського кордону. Поїздка тривала до чотирьох годин, була обтяжливою, незручною, але кращого транспорту в цій місцевості не було. Берестечко виявилось (за оцінкою Дорошенка) досить великим містечком, розташованим далеко від залізниці, зберігало старосвітський характер, що особливо було помітно в обранні його жителів. «Таких «байбараків» на жінках і каптанів на чоловіках я ніде більше не бачив».

Щодо мови, то Дорошенко писав: «Скрізь мова носила архаїчний характер, такою мовою, безпечно, говорили тут ще за Хмельниччини». Вчені

ним професором Щусевим. Керував будівництвом інженер Володимир Леонтович (з 1940 р. — професор архітектури Київського університету). На цей час, як зазначає Дорошенко, храм був виведений до вікон, в центрі його знаходився саркофаг, наповнений кістками і черепами, знайденими на полі битви.

Побували дослідники і на території села Острів в місцевій Михайлівській церкві, в якій перед битвою сповідався Богдан Хмельницький і приймав причастя з рук митрополита Йоасафа Коритського, що привіз гетьману як борцві за православному віру меч, освячений на Гробі Господнім в Єрусалимі. Тут Дорошенко і Левицький шукали захоронення тіла Йоасафа Коритського, який загинув героїчною смертю від ворожій руки (був обезглавлений) і за вказівкою польського короля, як свідчать польські документи, ніби був захоронений в церкві с. Острів. Це захоронення не вдалося відшукати. Михай-

кістками, що лежали в одній ямі один над одним. Верхній з них — старшого чоловіка — був з відрубаною головою та роздробленими лицевими кістками. Нижній кістяк чоловіка 50-и років з простріленими кулями черепом. Ці кістками, як твердить Свешніков, можливо, і належать до поховань Йоасафа і його ченця Павла.

Як же склалися подальші долі Дорошенка і Левицького? Після повалення Гетьманщини і встановлення Директорії Дмитро Дорошенко викладає історію України в Кам'янець-Подільському університеті, що був створений з ініціативи гетьманського уряду. Повалення Директорії примусило Дорошенка емігрувати за межі України в 1919 році. З 1926 по 1936 рік він викладає історію України у Празькому (Карловому) університеті і одночасно очолює Український науковий інститут у Берліні. Напередодні Другої світової війни деякий час знаходиться в Канаді, де читав курс історії України в Ед-